

SAMBAND – DE POLITISKA IDEOLOGIerna

Amerikanska och *franska revolutionerna* samt den *industriella revolutionen* – idéer om rättvisa, medborgarskap samt rösträtt. Två nya starka grupper – *medelklassen* (städernas gamla borgarklass – hantverksmästare, köpmän, lärare, tjänstemän, jurister, officerare och företagare) och *arbetarklassen* (fattigare jordbrukare samt jordbruksarbetare som kom att bli industriarbetare).

Tre ideologier uppstod – **liberalismen** (*liber* – fri); **konservatismen** (*conservare* – bevara) samt **socialismen** (*socialis* – kamratlig).

LIBERALISMEN

Upplysningstiden (1700-talet) – ifrågasatte det gamla samhället och kyrkans ställning.

Tro på **människans förnuft** och **individens** egen förmåga. Ideal – **tolerans** och **frihet**.

Franska revolutionen hade uttryckt och inspirerat dessa idéer!

Adam Smith (1723–90) – skotsk ekonom. Skrev boken ”*Wealth of Nations*” (Folkens välstånd). Marknadens lagar skall styra – utbud och efterfrågan skall styra produktionen. Fri konkurrens! Staten skulle blanda sig i så LITE som möjligt. En viktig person för den **ekonomiska liberalismen**.

Äsikts-, tryck- och föreningsfrihet samt en **begränsning** av **monarkers** och **aristokratins makt** skall garanteras i **grundlagar**. **Parlamentet** skall inneha **den avgörande makten** och den skall vara **folkvald**.

Endast män med en viss inkomst och/eller förmögenhet skulle inneha rösträtt enligt den tidiga liberalismen.

Manchesterliberalismen – motstånd mot sociala reformer – ekonomin skulle vara helt fri från restriktioner (inga förbud mot t.ex. barnarbete eller begränsningar av högsta tillåtna arbetstiden).

Socialliberalismen – friheten är avgörande, men samhället måste också ta ansvar för svagare och eftersatta grupper. Så de förespråkar frihet och sociala reformer. **John Stuart Mill** (ansedd som grundare av den moderna liberalismen) ansåg att både män och kvinnor skulle ha rösträtt (inte alla enligt Mill utan de som hade högre utbildning).

Framförallt **medelklassen** kom att stödja denna ideologi.

KONSERVATISMEN

Bevara de gamla idealen – förändra långsamt. Franska revolutionen var ett avskräckande exempel.

Edmund Burke – Samhället har en viss bestående vishet – i de olika sociala klasserna som har olika uppgifter, i traditioner, i familjer och i religion. Snabba kraftiga omvälvningar (som franska revolutionen) är ej bra utan samhället skall förändras långsamt på ett genomtänkt sätt.

En **stark statsmakt** skall ta hand om samhällets individer. Sociala reformer skall genomföras, men med eftertanke (exempel – Englands konservativa genomförde ett flertal sociala reformer).

Framförallt stöd från **samhällets elit**, **vissa fabriksägare** (medelklass som kände sig hotade av en växande arbetarklass), samt **vissa självägande bönder**, **hantverkare** och **arbetare** som var oroad över en för kraftig förändring av samhället.

SOCIALISMEN

Ekonomisk jämlikhet och **rättvisa**. **Samarbete** och **samhörighet** skall prägla samhället.

Staten skall **ta över ägandet av fabriker, järnvägar och andra inrättningar**.

Mot privata ägares utnyttjande av lönearbetare för att skapa profit (överskott – vinster för några få). Vände sig både mot de konservativa och de liberalas idéer om den fria ekonomin.

Franska revolutionen var en **grogrund** för tidig socialism, men **Karl Marx** kom att utveckla den vidare.

År 1848 så gavs det **Kommunistiska manifestet** ut av Karl Marx och Friedrich Engels. Detta var en milstolpe. Enligt Marx så kan inte det kapitalistiska systemet lösa samhällets problem. Det privata ägandet har som mål att få en så stor ekonomisk vinst som möjligt. De var inte intresserade av förbättrade villkor för arbetarna eller reformer som begränsade deras vinst (profit). Därför var det viktigt att de som gjorde detta möjligt, arbetarna genom sitt arbete, med tiden skulle ta över ägandet. Marx förklarar samhällets historiska utveckling via en kamp mellan olika klasser – de förtryckta och de som förtrycker. Denna kamp har påverkat historien genom tiderna – från antiken (slavsamhället) via medeltiden (feodalismen och ståndssamhället) fram till det kapitalistiska samhället som växt fram efter medeltiden. Arbetarna skulle komma att ta över makten och under en kortare övergångsfas bilda en arbetardiktatur (”*proletariatets diktatur*”). När samhällets anpassats till de socialistiska idéerna och staten ägde alla produktionsmedel skulle klasskampen upphöra och människa skulle nu leva i ett klasslöst samhälle.

Under den senare delen av 1800-talet så växer två socialistiska strömningar fram – den ena är **revolutionär** och menar att den ägande klassen inte skulle lämna över makten (produktionsmedlen) frivilligt och därför var en revolution nödvändig. De senare kommunistiska partierna har framförallt sitt ursprung i den revolutionära socialismen.

Den andra strömningen var **reformistisk** och strävade efter att undvika våld. Först skulle rösträtten utvidgas och bli allmän. Via socialistiska representanter i parlamentet skulle reformer genomföras stegvis och samhället skulle med tiden bli socialistiskt. Bakom denna strömning så finner vi framförallt de socialdemokratiska partierna.